

РЕЦЕНЗІЇ

Володимир Антофійчук (Чернівці)

У СВІТЛІ БІБЛІЙНОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ

(Рецензія на книгу Сухаревої С.В. "Біблійний вимір української польськокомовної прози поберестейської доби: Монографія". – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 209 с.)

Важливість монографічного дослідження Світлани Сухаревої визначається кількома моментами. *По-перше*, воно присвячене одному з найскладніших і в ідеологічному плані найсуперечливіших періодів давньої української літератури. *По-друге*, сучасна літературознавча наука ще не дала вичерпної відповіді на питання, пов'язані з українською польськокомовною прозою. *По-третє*, йдеться про з'ясування своєрідності функціонування біблійного матеріалу в тканині художнього тексту. Зрештою, робота виконувалася у світлі тих тенденцій, які мають місце в сучасній медієвістиці: поновного розкриття широкого кола літературознавчих питань, які здебільшого з ідеологічних причин довго замовчувалися, фальсифікувалися або припарувалися до догм комуністичного режиму. Власне, до такого тематичного блоку можна зарахувати й українську польськокомовну полемічну прозу поберестейської періоду. З огляду на це, досліджена в книзі С.Сухаревої біблійна герменевтика цього літературного періоду, безперечно, видається актуальною та науково своєчасною проблемою.

Необхідно зауважити, що дослідження сакралій української літератури загалом і вітчизняного давнього письменства зокрема потребує від науковця високої професійної та різнобічної підготовки в галузі інтеграційного аналізу, побудованого на специфіці мовної гетерогенності, культурної амбівалентності народів, різнопланових шляхів релігійної оксиденталізації літературної доби. Відразу зазначу, що авторка монографії, маючи закінчену вищу філологічну та богословську освіти, повною мірою відповідає вказаним вимогам. Використані нею експериментальні методи дослідження, а зокрема, герменевтичні принципи, цілком виправдалися при реалізації поставленої мети й завдань.

Наукова новизна рецензованої монографії полягає в тому, що в ній уперше здійснено спробу систематизації та класифікації біблійних засобів поберестейської прози, писаної польською мовою (твори Іпатія Потія, Мелетія Смотрицького, Мартина Броневського, Андрія Мужилівського, Йоахима Мороховського, Захарії Копистянського, Лева Креси-Ревуського та ін.). Опрацьовано принцип апологетики у веденні літературних диспутів внаслідок поєднання східної та західної герменевтичних шкіл. На основі залученого матеріалу простежено виникнення в українській літературі концептуального типу мислення. Відзначено загальноєвропейський вимір досліджуваного періоду та його національну специфіку.

У книзі С.Сухаревої розв'язано низку поставлених наукових завдань: проведено оцінку й порівняння художньої образності польськокомовних творів на різних етапах поберестейської дискусії; представлено взаємопроникнення грецької та семітської риторик як єдиної системи художніх засобів сакрального характеру, іманентної і трансцендентної семіосфер поберестейської польськокомовної літератури в Україні; реконструйовано різні рівні метафоричності біблійної герменеї полемічної прози, горизонтальні та вертикальні моделі її творення.

Під час дослідження було опрацьовано польськокомовні твори різноманітних жанрів із урахуванням епістолярної та проповідницької прозової спадщини, зразків полемічної поезії, створені на різних етапах розвитку поберестейської дискусії. Апологетична взаємозалежність полемічних праць дає можливість простежити цілісність біблійного дискурсу в межах єдиної загальноєвропейської субкультури. Таким чином наукова робота С.Сухаревої продовжує традиції вітчизняних і зарубіжних медієвістичних шкіл.

Слід відзначити також добру структурованість монографії С.Сухаревої. У *Вступі* чітко окреслено актуальність праці, визначено її мету й завдання, підкреслено об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано його наукову новизну, практичне й теоретичне значення.

У теоретичній частині монографії, викладеній у першому розділі «*Біблія як джерело полемічної польськокомовної літератури кінця XVI – початку XVII ст. в Україні*», проаналізовано різнопланові фактори формування польськокомовного творчого доробку письменників-полемістів. Методологічною основою тут послужила герменевтична концепція аналізу впливу Біблії на літературу, запропонована канадським ученим Нортропом Фраєм. В історичному розрізі представлено процеси сакралізації та десакралізації лексики з підсумковою акцентацією уваги на вченні Поля Рікера, який пропонує наново повернутися до первинної метафоричності слова. У першому розділі дослідження також зроблено загальний аналіз біблійної герменей в українській літературі від витоків до барокового періоду. Привертає увагу своєрідна специфіка побудови теоретичної частини дослідження: пошуки методологічної основи наукової праці спрямовані від узагальнюючих до конкретизованих висновків стосовно проявів біблійної герменевтики в літературі.

У другому розділі «*Екзистенція Слова Божого від Іпатія Потія до Мелетія Смотрицького*» представлено як органічну цілісність три основні фактори формування поберестьейської полемічної прози: історичний, апологетичний і богословський. Дослідженню кожного з цих чинників авторка присвятила окремих підрозділ, надавши їм у такий спосіб особливої ваги. Окрім цього, в монографії проаналізовано різні жанрові полемічні тексти: документалістика Берестейської унії, полемічна кореспонденція, похоронні проповіді, богословські трактати і власне апології, унаслідок чого здійснено спробу представити поступову заміну політично-теологічної дискусії на літературний процес.

Третій розділ «*Генезис «барокового богомислення» в українській польськокомовній літературі початку XVII століття*», який складається з трьох підрозділів, характеризує процес становлення літературно-художнього типу мислення з виникненням феномену концептуальності українського бароко. С.Сухарева класифікує біблійну паранетику поберестьейських польськокомовних творів відповідно до співвідношення горизонтальної і вертикальної спрямованості сакралій (літерального і духовного смислів Слова), представлення внутрішньої суті ієрофаній, їх первинної символічної основи, іманентної і трансцендентної наповненості. Унаслідок багатогранної систематизації сакрального світу польськокомовної полеміки в Україні зроблено висновок щодо синтезу в літературі східної і західної герменевтичної шкіл, що послужило ейдетичним підґрунтям для розвитку біблійного символізму наступної літературної доби – барокової.

Загальні висновки роботи С.Сухаревої детально і всебічно підсумовують результати дослідження. Зокрема, констатується, що «визначні українські полемісти поберестьейської доби в ході міжконфесійних диспутів на основі біблійного фактажу зуміли створити багатий у своєму різноманітті художньо-образний світ, надаючи сакраліям першочергового значення, тим самим спрямувавши розвиток літературного процесу в напрямі концептуальності образотворення і заклавши фундамент барокового «богомислення» [с. 217].

Авторка монографії проаналізувала й використала багатий бібліографічний матеріал (понад триста наукових публікацій), значна частина з яких видана іноземними мовами, що ще раз підтверджує цінність проведеного наукового дослідження.

Такі, на нашу думку, основні достоїнства рецензованої монографії. Крім того, висловлюємо деякі зауваження, запитання та побажання:

1. Вважаємо, що в книзі конкретнішої характеристики потребувало явище української польськокомовної прози в його діахронії, проблемно-тематичній, жанровій, стильовій та іншій співвіднесеності із загальнонаціональним літературним процесом.

2. У праці часто вживано цитати із стародруків. Чи не варто було адаптувати старопольські тексти для повноцінного їх сприйняття українськими та польськими читачами?

3. У сучасній українській мові рекомендують фонетичну передачу іноземних імен і прізвищ – транскрибування (Марчін, Леховіч, Анджей тощо). А за яким принципом польські імена і прізвища були адаптовані в монографії до українського тексту і чому?

Висловлені зауваження та побажання жодним чином не применшують загальний високий науковий рівень рецензованої монографії, її новизну, достовірність висновків і практичну цінність. У цілому дослідження С.Сухаревої сприймається як глибока й завершена наукова праця, присвячена актуальному вивченню біблійної паранетики польськокомовних полемічних творів кінця XVI – початку XVII століття. Її результати прислужаться для подальшого поглибленого вивчення полемічної спадщини поберестьейського періоду та біблійної герменевтики української літератури.